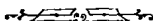

ՈՂՋՈՅՆ ՔԵԶ ԱԶԱՏ ԱՆՄԱՀ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՅ Հայ անհատ մը՝ որու սիրտը չտրոփէ անգուսպ ուրախութեան թնդիւնով, Հինգ երկար դարերու մեր ստրկութեան շղթան խորտակուած, մեր ցեղին դաշինքը գետնատապաւստ է: Ինչ որ անցաւ Հայ ազգի գլխին իր գոյութեան երկար շրջանին՝ եւ զական դէպք է տիեզերական պատմութեան մէջ. անյուր եղելութիւն մը՝ որու առջև պէտք է խոնարհի քաղաքակիրթ համարուած աշխարհը: Ինչ ազգ, ապրելու ինչ անդիւ մարդիկ յամառութիւն: Արեւելքն իր յաւիտենական փոշիով չի կրցաւ Հայ ցեղի բախտը հաւասարեցնել Ասիոյ մէջ՝ ապրող ու անհետացող ազգերու անողորմ՝ բայց անխուսափելի ճակատագրին: Այժմ ժողովուրդ, նետուած բարբարոս և արիւնկական տիրապետողներու քմահաճոյքին, որ արիւնով միայն կը յազենար, ան սիգապանծ գլուխ բարձրացուց տապաւրներուն դէմ, աչքը դէպ ի հեռաւոր ապագան ուղղած, բողբոջի ձայնը դէպ ի քաղաքակիրթ եւրոպան: Ան երգուաւ Հայրենեաց խորանին վրայ՝ ապրիլ

միշտ ի հեռուէս իր դէմ ոգորող ու իր մաշը վճռող բոլոր տարրերուն. բայց որքան արիւն-արցունք թափուեցաւ մինչև որ ազատութեան արեգակը ծագեցաւ այն ժողովրդեան ճակատին՝ որու միակ ոյժն եղաւ իր անդրդուելի հաւատքն, ուժգին կապուած բարոյական յաղթանակի գաղափարին: Չըկայ այսօր Հայաստանի մէջ թիւ մը հող որ ողողուած չըլլայ Հայ արիւնով, չկայ լեռ մը, դաշտ մը, ձոր մը, որ արձագանգած չըլլան անմեղ մանուկներու, մանկամարդ հարսերու, գորովալիք մայրերու երկրէ երկինք բողբոջող Վրէժի աղաղակը: Սակայն դէպ ի մահուան գոգը քշուող բիւրաւոր Հայ որդիները կը զգային, կը տեսնէին իրենց զարմի Գահիններուն անկանգնելի կորուստը, անոնց ետև կանգնած մինչև ծուծերուն վայրագութեան մէջ թաթախուած Գերմանացոց ջախջախումը, և կը հաւատային - այս էր միակ փոփոխքը իրենց սոսկ կալի ճգնաժամին - թէ իրենց անմահ դիակներուն վրայ կանգնուելիք Հայաստաւ

նը՝ ազգերէն պիտի նկատուի սրբազայր մը, ուր ուխտի պիտի գան բոլոր անոնք, որոնք կրօնքի ու ազատութեան գաղափարով կ'ուզեն ներշնչուիլ: Անոնք կը հաւատային իւրենց սրտի խորը թէ՛ կարելի է սպաննել մարմինը, թէ՛ կարելի է կողպատել ստացուածքը, կարելի է խեղդել բողոքի ձայնը, բայց չէ կարելի սպաննել հոգին, չէ կարելի սպաննել արդարութեան ու իրաւունքի սկզբունքը, որոնց սիրոյն ու պաշտպանութեան համար իրենց ցեղին Ոգին՝ Վարդանանց նորանոր գրուածներ բացաւ:

* *

Եսասէր, շահամոլ Եւրոպան փտած էր վերանորոգութեան կոշտելու համար՝ հարկ էր անմեղ զոհ մը՝ որ թափէր իր արեան վերջին կայլակը, որպէս զի սրբագործէր ազգերու մէջ հաստատութիւն խաղաղութեան դաշինքը: Յորմէհետէ աշխարհ աշխարհ է՝ շտեմնուեցաւ մեծ Զոհէն վերջ Գողգոթա մը՝ նման անոր՝ որու վրայ բարձրացաւ նահատակներու Ազգը, գրաւի դրուած Եւրոպիոյ գոհահիկ շահերուն: Բայց այդ անմեղ արիւնը, զոր մասնաւորապէս Գերմանիան ու իր արժանաւոր դաշնակիցները հրաւիրած էին իւրենց գլխուն ու իրենց զաւակներուն վրայ, իր վրէժի ձայնը բարձրացուցած էր Անոր, ուսկից ուզուի թէ չուզուի, կախումն ունի մարդկային բախտի անիւը:

Յամառութիւն պիտի ըլլայ չնչմարել զեկաւորող բազուկը՝ որ Եւրոպիոյ քաւել տըլաւ իր ոճիրները տիեզերական պատերազմին մէջ, ուր մշտեցաւ իր ծաղկատի գաւակներուն մեծ մասը: Այդ քաղաքակիրթ համարուած ժողովուրդները մոռցեր էին մարդէակին արժէքը, մոռցեր էին մայրենի գուլթը, հազարաւոր տարիներով գոյութիւն ունեցող ցեղի մը բնաջնջման դիւային ծրագիրը ջուրի ձայն կու գար իրենց: Կարմիր Սուլթանին ոսկիները հեգնօթէն կը խեղդէին այդ ժողովուրդներու մամուլի ձայնը: շքանշան մը, դրամական պարգև մը՝ կը բաւէր լռեցնել պետական անձերու բողոքը և կը ձուլէր զանոնք թրջամոլութեան

կաղապարին մէջ: Հայ արիւնը, այսպիսի նուաստօրէն շահագործուած, չէր կրնար անպատու հասնանքի, և ճակատագրի հեգնուած թիւնն ուզեց՝ որ Թուրքիոյ հրկու թթու պաշտպաններուն զաւակներն իննան մեծ թուով այն հողին վրայ, զոր երբեմն իրենց բանակներով պաշտպանած էին՝ հակառակ արդարութեան ու քաղաքակրթութեան շահերուն:

Ճեշտ է՝ այս շատ դառն է մեղի Հայերուն համար՝ որ այս համեւնողական պատերազմին զոհ գնաց հայ ազգին առողջ ու ընտիր մասը, բայց այդ արիւնը նուիրագործեց միանգամ ընդ միշտ այդ տոհմին անկապտելի իրաւունքները, սարսափելի օրինակ մը ներկայացնելով նոր սերունդներուն առջև՝ թէ այդ քաւել արիւնն անմեղելի արատ մը պիտի մնայ Եւրոպիոյ ճակտին և զինք անլուր ոճրագործութեան մասնակից պիտի ընէ՝ եթէ Գողգոթան բարձրացող Ազգին ազատութեան ու անկախութեան թեւակոխել չտայ, իբր արդարութեան ու իրաւունքի հրամայողական պահանջը: Յիրաւի շատ ծաղրական պիտի ըլլան այն գեղեցիկ խոստումները՝ զոր Համաշխարհային պետերը չորս ու կէս տարի յանգերգեցին աշխարհի չորս հովերուն, և Հայկական Հարցը փորձաքարն է քաղաքակիրթ համարուած ազգերուն մտայնութեան, այնպէս որ եթէ ան չի լուծուի գաղափարի սերոյն համար՝ իր արեան վերջին կաթիլը թափող ժողովուրդին ի շահ, «արդարութիւն և իրաւունք» բառերը մահացու հարուածը կու տան քաղաքակրթութեան, և կարձեայ բիրտ ուժն ու նիւթական շահը կը մնան սատուածներ՝ քաղաքակրթութեան անունով յոխորտացող ազգերուն, ինչցնելով զիրենք այն բարբարոս ժողովուրդներու մակարդակին՝ որոնց դէմ գէնք առին՝ աշխարհն անոնց ճիրաններէն կորզելու համար:

Բայց, ո՛չ գաղափարապաշտ ազգերը չեն մեռնիր, և անոնց խօսուն օրինակն է հայ ազգը: Երբ ան կը կոտորուէր քստմեղի խժգոնութեամբ, երբ անոր ծոցէն խլուած երկեսն մատաղ հասակը՝ մազերը գլխու

վրայ ցցող տառապանքներով կը քշուէր ան-
ծանօթ հորիզոններ, ճամբաներու երկայ-
նութեան ցանկիով նախատակ դիակներ, և
երբ մեր ցեղին դահիճները խնձոյքներ կը
սարքէին թէ վերջապէս անճետ կորած է
աշխարհի երեսէն իրենց պատուհաս կազմող
աղբը, ապէցուցիչ արագութեամբ Հայոց
արիւնագոյնդ աշխարհէն կը մեկնէին հա-
զարուոր դիւցազներ, գիտակից իրենց ու-
ժին և արժանապատւութեան, և կ'երթային
ստուարացնելու դաշնակից լեզէնները: Ուր
որ վճռական յաղթութիւններ կատարուե-
ցան, հոն կային հայ գունդեր, սէգ, յու-
սակից, հաւատքով լի դէպ ի մալլ ապա-
զան, զի անընկճելի կամքով համողուած
էին թէ յաղթութեան նժարը վերջ ի վեր-
ջայ պիտի հակէր դէպ ի արիւնի մէջ լուա-
ցուած աշխարհը:

Հայ արիւնը՝ ծծեց նաև օտար հողը.
յաղթութիւնը նուիրագործուեցաւ այն ցե-
ղովը՝ որ իր ձեռներն արեան մէջ չէր թա-
թախած, որ անբիծ էր այն ոճիրներէն՝
որոնցմէ ծնաւ այս աշխարհաւեր պատե-
րագմբ:

Այն երկու կուռքերը, որոնց առջև նիւ-
թապաշտ Գերմանիան և թանձրամիտ Ռու-
սիան ծոռնկի կու գային, հայ արիւնէն ըն-
դունեցան մահուան սլաքները: Այն՝ որ
ինքզիքն Արեւելի՝ Քրիստոնէութեան պաշտ-
պան հռչակած էր, այնչափ բուռն սիրեց
իր երկրին մէջ քաղաքակրթութեան առա-
ջին սերմերը բերող Հայ քրիստոնեաները,
որ չի մոռցաւ զանոնք յանձնարարել իր մը-
տերիմ պաշտօնակցին՝ «Կոտորէ, Վեհա-
փառութիւն» բառերով: Յիշեց արդեօք
Ամենաողորմածն այն վերջին բոպին՝ իր
երբեմնի ստրուկ հպատակներուն տապարին
առջև՝ թէ իր ընտանեաց խմբական կոտու-

րածն աստուածային արդարութեան պահանջ
մ'էր:

Գերմանիոյ գահազուրկ կիսաստուածը,
այն որ չի չիկնեցաւ ուրանալու Հայ ազգի
գոյութիւնը, կը տեսնէ հիմա, եթէ չի կու-
րանան մարմնոյն աչքերը, ինչպէս կուրացեր
էին հոգւոյնը, ազատութեան արշալոյսն որ
կը բացուի ուրացած ազգին առջև, և որ
կը փակուի ոճիրներու սիրահար ազգին դի-
մաց, մին՝ սահմանուած փառքով ապրելու,
միւսը՝ դատապարտուած սմթի ու զգուան-
քի: Կը զգայ թէ տևտոնեան ազգին ջախ-
ջախումն այն օրուան արդարութեան վը-
ճիւնն է՝ երբ ինք անպատկառօրէն թօ-
թուեց այն ձեռքը՝ որու վրայ գեռ թաց էր
հայ անմեղ արիւնը:

Այն, զու պիտի ազատուի քու դարաւոր
տառապանքներէդ մոռցուած ու բախտա-
զուրկ Հայաստան, այս է խոր համոզումը
զքեզ պինդ սիրող այն քու զաւակներուդ,
որոնք մէկ մէկ ասուպներու նման բաժնուե-
լով կապոյտ երկնակամարէդ՝ ինկան բազդոդ
յիշեցնող հայրենածարա զեղեցիկ երկնքի
մը տակ: Երկու դար ապրեցան անոնք հոն
սգաւոր, աշխատեցան ու գործեցին լուռ-
թեան մէջ, իրենց աղօթքի մրմունջներն՝
իրենց միակ կազդուրանքն եղաւ՝ պանդըխ-
տութեան մէջ ճանչցնել զքեզ Եւրոպայի և
Եւրոպան քեզի, քաջ գիտնալով՝ թէ գի-
տութեան լոյսը արժանի պիտի ընէ զքեզ
դասուելու ազատ ազգերու կուշտին: Հիմա
կը խայտան ոսկորները՝ մեծ Սերաստացիէն
մինչև Հայոց Նահապետն Ալիան: Անար-
ժան թարգման մը չեմ ըլլար, եթէ խառ-
նեմ անոնց ձայնը՝ ողջերուն հետ, ըսելով.
Յարգանք ինկածներուն, և Ողջոյն քեզ ա-
զատ, անմահ Հայաստան:

Հ. Ս. ՏԵՐ-ՄՈՎՍԵՅԱՆ

